



ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY



Mérnöki Szimpózium a Bánkiban
(ESB 2025)



A Hódítás Eszközei: Gyarmati Hadseregek és Segédcsapatok Szerepe az Impériumok Építésében (17-19. Század)

The Tools of Conquest: The Role of Colonial Armies and Auxiliary Forces in Building Empires (17-19th Centuries)

¹Janssens Adrián Joshua

¹PhD hallgató, Szeged, Magyarország, figaro.sushi@gmail.com

Összefoglalás

A tanulmány a gyarmati hadseregek kialakulását, típusait és működési jellemzőit vizsgálja a 17-19. században. Bemutatja a helyi milíciák, a bennszülöttekre épülő haderők, valamint az anyaországi reguláris és zsoldos csapatok szerepét. Elemzi a gyarmati haderők funkcióit, szervezeti sokszínűségét és azt, miként alkalmazkodtak a helyi viszonyokhoz és a birodalmi érdekekhez.

Abstract

The study examines the formation, types, and characteristic features of colonial armies in the 17th-19th centuries. It presents the role of local militias, forces based on indigenous peoples, regular and mercenary troops from the mother country. It analyzes the functions and organizational diversity of colonial forces and how they adapted to local conditions and imperial interests.

1 A gyarmati hadseregek formái és jellemzői

A nagy földrajzi felfedezések alatt a felfedezők megtalálták a tengeri útvonalakat Amerikába, Ázsiába és Afrikába, ezen „új világok” nemcsak kereskedelmi szférájuk bővítését jelentette az európai királyságok számára, hanem sokszor érintetlen meghódítandó területeket is. A hódítások eleinte reguláris erőkkal zajlott, azonban az egyre nagyobb gyarmatokat már nehéz volt egyben tartani, sokszor minimális mennyiségű és drágán fenntartható európai katonákkal. A 17. századra a különböző gyarmatosító hatalmak, társaságok, uralkodók mind elkezdték saját gyarmati hadseregük felállítását. A gyarmati hadsereget, mint fogalmat nehéz jól definiálni, mivel a gyarmati hatalmak az időszak, a földrajzi elhelyezkedés és a helyi igények függvényében rendkívül sokféle katonai szervezetet hoztak létre.

2 Funkcionális és szervezeti meghatározás

Ha a gyarmati hadseregek feladatait nézzük, akkor három fő feladattípust különíthetünk el. Az első a belső biztonság biztosítása, a második a gyarmati határok védelme [1], a harmadik a

segítségnyújtás a szomszédos gyarmatoknak (szükség esetén) [2]. A belső biztonságba beletartozik a közrend fenntartása, tehát rendőri feladatok ellátása példaként a Force Publique-t (belga gyarmati hadsereg) lehet felhozni, emellett a munka felügyelete, az adószedés is ide tartozhat. A határvédelem lehet külső támadással szemben, de a belső lázongások leverését is példaként ide hozható az 1857-es szípojlázadást Indiában. Segítségnyújtásról szomszédos gyarmatoknak csak akkor beszélhetünk, ha a gyarmatosító országnak van más gyarmata. A britek a 19. században az indiai csapatokat előszeretettel vetették be más gyarmatokon Afrikától egészen Kínáig és egyfajta „tűzoltó erőként” funkcionáltak.

A gyarmati haderők sokfélesége a következő hat szempontból nyilvánul meg: szolgálat típusa, forrása, szerepe, fegyverzet és taktika, toborzás és összetétele [3]. A szolgálat típusa alatt azt kell érteni, hogy reguláris, milícia vagy segédcsapatról (Auxiliary) van szó. A forrásnál, hogy ki alá tartozik; birodalmi haderő birodalmi haditengerészet, gyarmati vagy más kormányzati szerv, kereskedelmi vállalat által toborzott. Ez azért is fontos, mert ez a szervezet, uralkodó stb. fogja pénzelni, felszerelni és meghatározni, hogy milyen feladatai legyenek a gyarmati haderőnek. Szerepei a már fentebb említett gyarmati határok védelme, belső biztonság és rend fenntartása lehetnek. Fegyverzet és taktika, ami lehet európai lőfegyverek és vonalharcászat, vagy a bennszülöttek fegyverzete (lándzsa, íj) és sajátos harci szokásaik stílusa. Toborzásnál lehetnek önkéntesek, sorkatonák, de elítéltek és rabszolgaként használt személyek is. A katonák összetétele is sokféle lehet például fehér nemzeti erők, fehér külföldiek, fehér telepesek, fekete vagy színes bőrű kontinentális csapatok (nyugat-indiaiak vagy ázsiaiak), tartományon kívüli feketék, tartományon belüli feketék vagy vegyes összetételű egységek [4]. Láthatjuk, hogy rengeteg fajtája lehet a gyarmati hadseregeknek, és mindig a helyi sajátosságoktól, és igényektől függött a gyarmati hadsereg.

3 Helyi milícia alapú gyarmati haderő

A helyi milícia alapú gyarmati haderő főleg a korai gyarmati időszakban Észak-Amerikában volt elterjedt, ezeken a korai angol gyarmatokon a katonai szervezet alapja a miliciarendszer volt, amely a helyi körülményekhez igazodott [5]. A telepeken minden hadrafogható férfit milicistának szerveztek, de úgy, hogy nem vesztették el gazdálkodói és családfeői funkciójukat, de ugyanakkor a család többi tagja megtanulta a gazdálkodást vezetni, addig amíg a férfi milíciai feladatait végezte [6]. A telepesek fegyvereiket otthonukban kellett tárolniuk, hogy bármikor készen álljanak a bennszülöttek támadásainak visszaverésére. Az ilyen felfegyverzett telepesek mindig részei a gyarmati világnak, de ugyanakkor nem szervezett és sokszor megbízhatatlan lehet, például az angol-zulu háború esetén a búr telepesek kocsihajtóként vettek részt a konfliktusban, és sokszor csak a következő tanyáig kísérték el a brit csapatokat, harc esetén pedig a saját vagyontárgyaik védelme jobban érdekelt, mint a harc kimenetele. Átfogó katonai erőként nem lehet gyarmati hadviselést és nagy gyarmatbirodalmat fenntartani vele.

4 Bennszülöttekre épülő gyarmati hadseregek

A gyarmati hadseregek gyakran bennszülött katonákra épültek, különösen a nem telepes gyarmatokon, ahol a „sötétebb világot” a „saját fekete katonái tartották Európa uralma alatt” [7]. Ez a bennszülöttekre épülő gyarmati haderő volt a legelterjedtebb forma, illetve az egyik legolcsóbb is például az Indiában található Bengálban egy európai katonaeves költsége £60 volt, míg egy szípoj éves fenntartása £30-ba került [8]. Emellett a helyi csapatok ismerték a környezetüket, nem kellett utaztatni tengeren át őket, a helyi betegségeket jobban tűrték, mint az európaiak. Indiában a gyarmati haderőt alkalmazták kisebb sokszor „alantasabb” feladatok elvégzésére is, mint a rendfenntartás, kincses konvojok őrzése, de még a helyben lévő reguláris brit erők őrzése a

barakkokban [9]. Ezeket a bennszülött csapatokat azonban toborozhatták egy másik szempont alapján, ez pedig a harcos fajok elmélete, amit több gyarmattartó is alkalmazott. Úgy gondolták, hogy vannak bizonyos emberi csoportok, akik örökletesen harciasabbak vagy életerősebbek a többieknél [10]. A britek az indiai rádzsputokat és a bráminokat gondolták harciasabbnak. A franciák például a Száhel-övezetbeli népeket, mint a Tukoloro vagy a bambara részesítették előnyben a tengerparti csoportokkal szemben [11]. Fontos azonban leszögezni, hogy a gyarmati haderőket, legyenek azok reguláris vagy nem reguláris egységek, mindig európai tisztek vezették. Tehát a bennszülött katonának a katonai pályafutása valahol mindig megakad és nem tud feljebb lépni a ranglétrán. A bennszülött reguláris erőkön kívül sokszor alkalmaztak segédcsoportokat. Ezek gyakran sietve szervezett, nem fehér csoportokból verbuvált erők voltak, amelyek a saját fegyverzetüket és taktikájukat alkalmazták, ilyenek voltak például a francia goumiers, a német ruga-ruga vagy az olasz bande csapatok [12]. A britek esetében az angol-zulu háborúban szintén sietve állítottak össze auxiliáris erőt, de akkor is csak az 1879. január 22-i Isandlwani brit vereség után fektettek rájuk hangsúlyt [13].

5 Reguláris és zsoldos gyarmati hadseregek

A reguláris anyaországból érkező csapatok képezték a gyarmati konfliktusok ütőerejét, legjobban voltak felszerelve, jó kiképzést kaptak és elit státuszt élveztek, legnagyobb hátrányuk, hogy drága volt a fenntartásuk, ezért ritkán is alkalmazták őket helyőrségnek [14]. Az ő szerepük inkább a gyarmatok meghódításában, határaik biztosításában, lázadások leverésében mutatkozott meg, ilyen példa a francia Carignan-Salières ezred 1665-ben Kanadában [15]. Ezeket egészíthetik ki a zsoldosok vagy külföldi légiók, a leghíresebb mind közül a francia idegenlégió (*légion étrangère*) és elsősorban Franciaországon kívüli szolgálatra szánták [16]. Ők is elit státuszt képviseltek ugyanúgy, mint a reguláris ezredek, és hasonló feladatkörökben is alkalmazták őket. A reguláris európai erőkről még fontos megemlíteni azt is, hogy nem voltak bajmentesek, az otthonuktól távol sok időt eltöltött katonák között kimagasló volt az alkoholizmus, valamint Indiában a laktanyák a rendbontás és a káosz hírhedt központjai voltak [17].

Összességében elmondható, hogy a gyarmati hadseregek sokszínűek voltak és több változáson mentek át az idők alatt. Céljuk a gyarmat monopolizálása, a stabilitás külső és belső szempontból, illetve a bevételek biztosítása. A gyarmati hadseregek hibridek voltak, melyben egyesítették az európai fegyelmet a helyi harci tapasztalattal. A gyarmati hadseregek felállítását a helyi viszonyokhoz és a birodalmi pénzügyi igényekhez igazították.

6 Hivatkozások

- [1] <https://www.iso.org/standard/76912.html>
- [2] <https://www.iso.org/standard/65553.html>
- [3] Zuo, Y., & Zha, X. (2017). FEM and experimental study on mechanical property of container building with holes. *International Journal of Steel Structures*, 17(1), 175-194.
- [4] Rzeczycki, A., & Wiśnicki, B. (2016). Strength analysis of shipping container floor with gooseneck tunnel under heavy cargo load. *Solid State Phenomena*, 252, 81-90
- [5] Chawa, P. K., & Mukkamala, S. K. (2018). Design and analysis of shipping container made of honeycomb sandwich panels.
- [6] Giriunas, K., Sezen, H., & Dupaix, R. B. (2012). Evaluation, modeling, and analysis of shipping container building structures. *Engineering structures*, 43, 48-57